

LA SICILIANA RIBELLE

In de clinch met de duivel

Na Matteo Garrone's spijkerhard misdaadopus 'Gomorra' bereikt ons opnieuw een op feiten gebaseerd Italiaans maffiaverhaal. LA SICILIANA RIBELLE volgt 'rebel' Rita Atria in haar strijd tegen de organisatie verantwoordelijk voor het tragische lot van haar vader. Na zijn documentaire 'Diario di una siciliana ribelle' toverde regisseur Marco Amenta (al dan niet) het boek van maffia-experte Petra Reski om in een boeiende fictiefilm. "Episch realisme" noemt hij het. Filmmagie sprak met schrijver én regisseur.

FREDDY SARTOR

PETRA RESKI: "Vrouwen maakten van in het begin deel uit van de maffia"

Over Rita Atria (1974-'91) schreef de Duitse journaliste en maffia-experte Petra Reski in 1994 al een uitstekend gedocumenteerd boek. Het werd nu pas in het Nederlands vertaald: 'Rita Atria: een Siciliaanse rebel'. En zoals 'Gomorra' van Roberto Saviano lees je het in één ruk uit.

FILMMAGIE: Hoe geraakt een Duitse journaliste in de maffia geïnteresseerd?

PETRA RESKI: Na mijn studies nam ik mijn R4 en reisde vanuit mijn geboortestreek naar Corleone. Ik had 'The Godfather' gelezen; in feite was ik in familieverhalen geïnteresseerd. Voor mij was én is de maffia een familieverhaal. Sinds 1989 verbleef ik al vaak in Italië en sinds '91 ben ik dan naar ginds verhuisd. Zo groeide mijn interesse in de maffia. Toen ik hoorde van Rita's zelfmoord in '91 – dat was de tijd van de rechters Falcone en Borsellino,

een speciale periode met een sterke antimaffiaweging waarbij velen dachten dat er een einde aan de maffia zou komen omdat Falcone en Borsellino succes boekten in hun strijd tegen de maffia – besloot ik naar Sicilië te reizen. Ik sprak met haar moeder, met Piera Aiello (*de vrouw van Rita's vermoorde broer, nvdv*), magistraten en met iedereen die met haar te maken hadden. In '94 besloot ik een boek over haar te schrijven, mijn eerste. Wanneer ik het nu, na al die jaren herlees – je hebt altijd schrik dat je in een boek over iets van jaren geleden een fout vindt of dat je nu een en ander anders zou interpreteren – is het jammer genoeg nog altijd actueel. 'Jammer genoeg' want Italië is niet veranderd. En dat is een zeer bittere constatering...

Je boek focust vooral op de figuur van Rita's moeder?

RESKI: Een Italiaanse mamma is sterk. Ik ken dat van mijn eigen familie, Duitse vluchtelingen uit de Poolse regio. Ik groeide op in een grote familie met sterke vrouwen en voelde me verwant met de Italiaanse katholieke manier van leven – katholiek in de zin van cultuur – met sterke vrouwen. Dat wordt zwaar onderschat. Vrouwen worden in Italië niet onderdrukt, mannen misschien wel maar vrouwen nooit, nergens! Van in het begin maakten vrouwen deel uit van de maffia. Dat interesseerde me. Zij hebben een grote verantwoordelijkheid in wettelijke en morele termen. Rita en Piera Aiello vertegenwoordigen een nieuwe generatie, ze zijn sterker dan Rita's moeder, een klassieke maffiamamma. Zij deed wat elke maffiamoeder doet; zij voedt haar kinderen in de maffiacultuur op. Vandaag wordt Rita als een heldin aanzien; het is ambigu. Ze verloor al haar illusies in de maffia wat heel erg voor haar was omdat ze in deze machocultuur was opgegroeid; zo voelde ze zich vernederd omdat ze al haar verklaringen later moest afleggen aan vrouwelijke magistraten. Al die waarden wer-

den vervolgens vertegenwoordigd door rechter Borsellino zodat ze in hem een vader ging zien. Verloochend door haar moeder en door een zus in Noord-Italië die ook geen contact meer met haar wou, had ze in feite geen familie meer. En in Italië is een familie zeer belangrijk. Ze had gehoopt dat haar moeder alsnog van gedacht zou veranderen. Toen dat niet gebeurde en ook haar *vervangvader* Borsellino werd vermoord besloot ze om voor de zelfdood te kiezen.

De film eindigt met een kus van de moeder op Rita's foto...

RESKI: Ik heb haar ontmoet en ik ben ervan overtuigd dat ze dat nooit heeft gedaan! Zeker weten! Dat is de interpretatie van de actrice... De moeder was zo woedend op haar dochter dat ze haar graf vernielde, ook al omdat de grafsteen en het opschrift 'La verità viva' door Piera Aiello was ge-

kozen. Ze haatte Piera Aiello. Het was een uitdrukking van macht die ze op haar dochter wou uitoefenen, over de dood heen... Jaren later is Rita's sarcofaag naar elders verplaatst. De moeder was een echte maffiavrouw, die macht wou uitoefenen op mannen, op haar man, op haar kinderen.

Hoe relevant is Rita's verhaal voor ons in België?

RESKI: Zeer! Politici in Duitsland, Nederland en in België zeggen vaak: "O ja, de maffia. Dat is ver weg, daar in het zuiden van Italië. 't Verhaal van Rita Atria, zeer exotisch! Dat gaat ons niet aan. Wij hebben goede wetten, wij hebben geen Berlusconi, er kan ons niets gebeuren!" Maar wat is er aan de hand? De jongste 40 jaar heeft de maffia geïnvesteerd in Duitsland, in België, in Nederland... Zij zitten hier in de drug- en wapentrafiek, doen aan witwaspraktijken... De N'Dragheta (*maffia*

in Calabrië, ndr) alleen al bezit in Duitsland 300 pizzeria's. Ik kan je verzekeren dat de maffia zeer machtig is in Duitsland. Ze kennen de wetten zeer goed en weten zich zelfs beschermd door die wetten. Ze gingen met mij in de clinch... in Duitsland. Ik had in mijn boek de namen van de maffiachefs gegeven, ze hebben mij een proces aangedaan en mijn boek gecensureerd! Het is maar te hopen dat de Europeanen niet doorgaan met hun ogen te sluiten. ✕

INTERVIEW ANTWERPEN – 31 AUGUSTUS 2009

'Rita Atria: een Siciliaanse rebel' van Petra Reski – paperback – 250 pag. 15 euro – Standaard Uitgeverij

MARCO AMENTA: "Het is een film over een adolescente die haar vrijheid zoekt"

"Dankzij Erik Pertz, producer bij de VRT, heb ik aan België een heel goede herinnering," wil de Italiaanse cineast Marco Amenta alvast kwijt, "hij was de eerste die in mij geloofde, die als coproducent een voorverkoop betaalde. Het is heel belangrijk dat er iemand in je gelooft wanneer je begint. Daarna zijn andere tv-stations zoals France 3 gevolgd! Ik heb dus een schuld aan jullie!"

FILMMAGIE: Wijkt de fictiefilm veel af van je documentaire 'Diario di una siciliana ribelle' die je in 1997 maakte?

MARCO AMENTA: 90 % is hetzelfde; ik heb het wat geromantiseerd maar de basis is waar. Wanneer Rita naar onderzoeksrechter Borsellino stapt, heeft zij als dochter van een maffiafamilie wel haar waarden moeten bijstellen. Ze sluit een pact met de duivel. Ze moet de wereld waarin ze is opgegroeid in vraag stellen. Zij moet accepteren dat de maffia, dat haar vader, slecht was. En zij moet geloven dat de politie, de rechter, die in haar ogen slecht waren, eerlijk zijn. Dat is een enorme innerlijke verschuiving. Daarom wou ik er een fictiefilm van maken zodat ik ook dat kon vertellen.

Waarom staat er 'rebel' in de titel?

AMENTA: Het meisje is eerst en vooral rebels omdat ze ervoor kiest regels te doorbreken om haar vrijheid te zoeken. De titel die ik prefereerde was 'Libera' (vrij) van 'Io sono libera' (ik ben vrij). Wanneer ze met haar moeder langs het strand wandelt roept ze: "Ik ben vrij!". Waarop haar moeder: "Je zit opgesloten in een gat!". Die rebelseheid wordt – onbewust – niet alleen ingegeven door wraak op de maffia maar ook door een zoeken naar vrijheid. Rita wil weg uit deze machowereld die ze als verdrukkend en somber ervaart. In Rome ontdekt ze

haar sensualiteit, haar lichaam en vrijt ze voor het eerst met een jongen. Ze ontdekt een andere kant van zichzelf; ze beseft het niet maar ook om die reden stapt ze naar Borsellino. Dat is een tweede lezing van de film. Dit is geen film tegen de maffia maar een over een adolescente die haar vrijheid zoekt. Daarom is het ook een universele film.

In de epiloog zie je hoe de moeder het graf van haar dochter vernielt, ook de kader met haar foto, tot ze zich ineens bedenkt en Rita's foto kust. Ze is dus toch 'n beetje trots op haar?

AMENTA: De kus stond niet in het scenario. Enfin, we weten niet of het gebeurd is want er waren geen getuigen. Als regisseur laat ik de acteurs improviseren, ik laat ruimte. Ik laat ze hun perso-

nage voelen. Als een acteur het personage *beleeft* dan recreëert hij de waarheid. Fictie en realiteit zijn stukjes van de waarheid. Wanneer een actrice een bepaalde geste doet omdat zij dat zo aanvoelt dan is dat reëel want de acteur is het personage. De actrice was begonnen met iets te strelen, er is iets gebeurd, zij heeft medelijden gevoeld, of trots. Ik vond dat het goed zat, heb gezegd van door te gaan, ook al was het niet voorzien. Dat is de magie van de cinema!

Daardoor spreekt uit je film wel wat hoop uiteindelijk?

AMENTA: Een beetje hoop, ja! In mijn ogen is de moeder geen monster. Bij de montage is er veel gediscussieerd om dat al dan niet te behouden. Aan de ene kant haat zij haar dochter want ze heeft iets gedaan wat echt niet kan. Zij kan dat niet goedkeuren want dat zou betekenen dat heel haar leven één groot falen was en zou ze zichzelf ter discussie moeten stellen. Ik heb de moeder

ontmoet. Het is een erg gesloten iemand, een interessant en controversieel personage, die de maffia vertegenwoordigt. Rita haalt het op een bepaalde manier, zij wint haar vrijheid; haar personage is een uiting van vrouwelijke emancipatie terwijl de moeder verliest; zij blijft slavin van haar cultuur, van de maffia, van zichzelf.

Waarom kom je nu met dit verhaal dat al van 1991 dateert? Waarom worden er nu plotse-ling zoveel maffiafilms gemaakt? Blijkbaar is in Italië ook de politieke film terug?

AMENTA: Jammer genoeg bestaat de maffia nog altijd! Het verhaal is zeer actueel. En de geschiedenis herhaalt zich alsmäär, sinds Jezus Christus. Momenteel heeft de maffia besloten geen grote acties meer te ondernemen zodat men in stilte kan werken en doorgaan met te infiltreren in de economie, in de politiek, in de instellingen. En dus

moet je erover praten! De pers en de tv met realityshows, soaps en shows met halfblote meisjes, geven een wereld weer die niet bestaat, à la Berlusconi. Zoals hij zichzelf maquilleert, zo maquilleert hij Italië. Men heeft evenwel nood aan de realiteit. Het is nodig om onze verhalen te vertellen en de bioscoop is de plek waar men dat nog kan vertellen. Dus het is niet toevallig dat auteurs met deze verhalen komen. We willen ons Italië tonen, we willen laten zien dat er nog echte helden zijn en eerlijke mensen die voor justitie werken. Wij willen de dingen terug op hun plaats zetten.

Je film wortelt sterk in het neorealisme?

AMENTA: Ja, en in de cinema van Sergio Leone en Francesco Rosi. Zelf zou ik het omschrijven als een soort episch realisme. Ik wil de kijker laten reizen in een universum dat niet louter realistisch is. ✕

INTERVIEW AMSTERDAM – 28 AUGUSTUS 2009

MOEDER-DOCHTER DRAMA LA SICILIANA RIBELLE

“Wat ik wil bij mijn dood is een begrafenis in besloten kring, met uitsluitend zij die me geholpen hebben met mijn strijd voor gerechtigheid. Mijn moeder mag zeker niet aanwezig zijn en mag me niet meer zien na mijn dood”. Woorden van de 17-jarige Rita Atria die in 1991 de maffia aanklaagde.

DIRK MICHIELS

Regisseur Marco Amenta wou aanvankelijk de verfilming van Rita Atria's leven “Mijn moeder, de maffia” noemen. Met de uiteinde-

lijk gekozen titel LA SICILIANA RIBELLE legt hij de klemtoon op de uitzonderingspositie van de jonge vrouw, die de maffiawet van de *omertà* (zwijgplicht) durfde te doorbreken. Een verstoorde moeder-dochterrelatie schraagt het politieke drama. Van bij de aanvang tot het slot knettert het bedreigingen tussen beiden, zoals wanneer de kleine Rita op de kraakwitte was van haar moeder *ciao papa* schrijft of de moeder Rita's gedenkfoto op het familiegraf stukslaat. Tussen beide raamsequenties volgt de film chronologisch het sociale en politieke bewustwordingsproces van een meisje dat idyllisch veel van haar papa houdt en nauwelijks merkt dat die geadoreerde vader een maffia-‘don’ is. Als kind toert ze liefst achterop bij hem op de vespa door het Siciliaanse landschap. Van het geweld om haar heen ziet ze aanvankelijk slechts flitsen. Wanneer don Michele het lijk van een vermoorde boer inspecteert, moet de kleine Rita wat verderop gaan ravotten. Verstoppertje spelend merkt ze vaag hoe een man volgens de geitenmethode wordt gebonden zodat hij zichzelf wurgt. Deze herinneringsbeelden uit haar jeugd kan ze pas later duiden, wanneer zowel haar vader als haar broer in de vendetta en de drugsoorlog tussen de verschillende maffiaclans zijn omgekomen. Wanneer ze op haar zeventiende beslist om met haar zorgvuldig bijgehouden dagboek over de criminele praktijken van haar dorpsgenoten naar de Romeinse onderzoeksrechter Borsel-

lino te stappen, doet ze dat aanvankelijk louter uit vergeldingsdrang. Als maffiadochter is ze opgegroeid in het waardepatroon van familie-eer en eigen gerechtigheid. Haar geleidelijke mentale omschakeling naar een gevoel van maatschappelijke rechtvaardigheid is een van de boeiendste facetten van de film. Hierbij wordt Rita verplicht de medeplichtigheid van haar vader onder ogen te zien. Deze bewustwording leidt tot een van de meest beruchte processen uit de Italiaanse rechtsgeschiedenis, waarbij een meisje van slechts 17 jaar haar dorpsgenoten en familieleden durft aan te klagen.

Cineast Amenta en hoofdrolspeelster Veronica d'Agostino hoeden er zich voor Rita als een ongeennaakbare heldin te typeren. In hun filmconcept blijft ze een complexe figuur, die zich ook laat leiden door haar razernij, angst, trots en frustratie. Ze loopt misschien zelfs pas echt over wanneer ze in de onderzoeksrechter Paolo Borsellino een surrogaatvader ontdekt. Deze filmische ontleding van de infiltratie van de Cosa Nostra in de katholieke kerk en in de Italiaanse rechtsstaat situeert zich in de lijn van een reeks recente politieke kronieken zoals Paolo Sorrentino's *Il Divo* en de Napolitaanse maffiafilms *Gomorra* (Matteo Garrone) en *Fortapasc* (Marco Risi). Maar in tegenstelling tot het harde realisme van *Gomorra*, hanteert Palermitaan Marco Amenta in dit portret de stijl van een Griekse tragedie, waarin het licht geleidelijk wegdeemstert. Hij schildert de in het zwart gehulde Rita als een moderne Electra met het bloed van haar vader op haar communiejurk. Hierin verschilt de film van Amenta's eerder in '95 gedraaide documentaire *Diario di una Siciliana ribelle* over Rita Atria's dagboeken. In LA SICILIANA RIBELLE heeft Amenta oog voor *Godfather*-pathetiek en voor ‘klassiek’ drama. Typerend is het beeld van Rita die in de rechtszaal eigenwijs en trots langs de gekooide maffiadons stapt. Tegelijkertijd stelt Amenta ook de vraag wie in deze Italiaanse rechtstaat de echte gevangene is: de wraakzuchtige maffiadons of wie zich aan de Cosa Nostra poogt te onttrekken? Na de overdracht van haar dagboeken wordt Rita zelf een prooi. Aangewezen op getuigenbescherming, moet ze zich schuil houden en gedurig van woonplaats en identiteit wisselen. Wanneer ook haar naaste bewaker wordt neergestoken en onderzoeksrechter Borsellino opgeblazen, sluit het net zich rond haar en kiest zij, verstoten door haar moeder en verraden door haar jeugdvriend, op de vooravond van haar 18de verjaardag voor de zelfdood. In de overtuiging dat vaderliefde en juridische gerechtigheid, waarin ze geloofde, slechts illusies waren. ✕

drama / reg. Marco Amenta / sce. Marco Amenta, Sergio Donati, Gianni Romoli / fot. Luca Bigazzi / muz. Pasquale Catalano / mon. Mirco Garrone / act. Veronica d'Agostino (Rita), Giulia Andò (Paola), Roberto Bonura (Rano), Paolo Briguglia (Bruni), Francesco Casisa (Vito) / pro. Simonetta Amenta, Tilde Corsi & Gianni Romoli / IT-FR / 2009 / 113' / dis. ABC

> RELEASE 4 NOVEMBER

